

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ ЖОҒАРЫ БІЛІМ МИНИСТРЛІГІ

«Л.Н. ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ» КЕАҚ

**Студенттер мен жас ғалымдардың
«GYLYM JÁNE BILIM - 2025»
XIX Халықаралық ғылыми конференциясының
БАЯНДАМАЛАР ЖИНАҒЫ**

**СБОРНИК МАТЕРИАЛОВ
XX Международной научной конференции
студентов и молодых ученых
«GYLYM JÁNE BILIM - 2025»**

**PROCEEDINGS
of the XX International Scientific Conference
for students and young scholars
«GYLYM JÁNE BILIM - 2025»**

**2025
Астана**

УДК 001(06)
ББК 72я631
F96

**«ǴYLYM JÁNE BILIM – 2025» студенттер мен жас ғалымдардың
XX Халықаралық ғылыми конференциясы = XX Международная
научная конференция студентов и молодых ученых «ǴYLYM JÁNE
BILIM – 2025» = The XX International Scientific Conference for
students and young scholars «ǴYLYM JÁNE BILIM – 2025». – Астана:
– 3813 б. - қазақша, орысша, ағылшынша.**

ISBN 978-601-08-5373-7

**Жинаққа студенттердің, магистранттардың, докторанттардың және жас
ғалымдардың жаратылыстану-техникалық және гуманитарлық ғылымдардың өзекті
мәселелері бойынша баяндамалары енгізілген.**

**The proceedings are the papers of students, undergraduates, doctoral students and young
researchers on topical issues of natural and technical sciences and humanities. В сборник
вошли доклады студентов, магистрантов, докторантов и молодых ученых по
актуальным вопросам естественно-технических и гуманитарных наук.**

УДК 001(06)
ББК 72я431
F96

ISBN 978-601-08-5373-7

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия
ұлттық университеті, 2025

1836.	Мухтар А.З.	Тұрақты логистиканың болашағы: жасыл технологиялар мен инновациялар	7802
1837.	Өміржан Д.С.	Международный транспортный коридор «Север-Юг»: перспективы и вызовы	7807
1838.	Пулатов М.М., Пулатова М.Ж.	Способы усиления пропускной и провозной способности железнодорожного участка Ангрэн – Пап	7812
1839.	Смагулова А.Е.	Преимущества и вызовы применения технологии Блокчейн в логистике	7815
1840.	Серикова Д.Б.	Көлік-логистика саласындағы цифрлық экожүйелерді қалыптастыру және дамыту. (Қазақстандық логистикалық кәсіпорындар мысалында)	7820
1841.	Солод А.И.	Повышение безопасности движения на основе применения кольцевых пересечений	7826
1842.	Темирханұлы Т.	Повышение качества транспортного обслуживания пассажиров	7829
1843.	Тохиров О.З., Рустамжонов Б.Э.	Определение количества приемо-отправочных путей железнодорожной грузовой станции «К» в условиях увеличения объемов перевозок	7833
1844.	Шаймардан Д.Т.	Қойма логистикасындағы заманауи ақпараттық технологиялар	7836
1845.	Шүрекен Д.А., Алтаев Н.С.	Цифрлық трансформация жағдайында логистикалық процестерді оңтайландыру	7839

СОДЕРЖАНИЕ

СЕКЦИЯ 13 ОБРАЗОВАНИЕ

ПОДСЕКЦИЯ 13.1 ИННОВАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ В СИСТЕМЕ ОБРАЗОВАНИЯ НА ИНОСТРАННЫХ ЯЗЫКАХ

1846.	Abdushukurova Zh. F., Aripbek S. B.	Is multilingualism making us more emotionally intelligent? A cognitive science perspective	7844
1847.	Akhan A., Berdibay D.	Six levels of thinking: applying bloom's taxonomy in education	7846
1848.	Akim A.	Digital tools in language learning:	7848

		advancing lexical-grammatical skills of secondary school students	
1849.	Ermekova R., Amzina K., Adambay Sh.	Methods of using icts in teaching english language in kazakhstan	7852
1850.	Baltabai S.K.	Top online platforms for improving listening skills in foreign language teaching	7856
1851.	Imangaliyeva M.	Analyzing the impact of open educational resources on academic achievement	7862
1852.	Kaldybay M.	Self - study in learning foreign language	7866
1853.	Konakbayeva A.B.	From conventional to multimodal reading: new approaches in teaching english	7869
1854.	Ryskulbek A. Kh., Kaliyeva A. A.	Modern innovations in teaching foreign languages	7873
1855.	Shander D.	The english language acquisition: Why are you still unable to speak it?	7878
1856.	Tangatar A.	The role of graphic organisers in teaching writing skills	7882
1857.	Yerbulatova Zh. M.	Modern innovations in teaching foreign languages	7886
1858.	Zhangabek A. O.	Digital storytelling in efl: enhancing writing and reading skills	7889
1859.	Абай Е. С.	Ағылшын тілі сабақтарында қолданылатын пікірталас әдісі туралы	7896
1860.	Акимбекова К.Ж.	Феномен фальшивой дружбы в рассказе оскара уайльда «преданный друг»	7898
1861.	Донбаева А. А.	Использование аутентичных текстовых материалов при обучении чтению в целях повышения мотивации к изучению иностранного языка	7903

1862.	Дүйсенғали Б. Ж., Ақылбаева Ж. Қ.	«Shadowing» (көлеңкелі қайталау) әдісінің білім беру құралы ретінде оқушылардың тыңдау және сөйлеу дағдыларын дамытуға әсері	7907
1863.	Жаңабай Д. А.	Оқушылардың сөйлеу дағдыларын дамыту үшін көркем әдебиетті пайдалану	7910
1864.	Кайратова А. К.	Современные технологии в обучении иностранным языкам: инновации и перспективы	7912
1865.	Кульжин Қ. Н.	Повышение мотивации и учебной активности обучающихся через нейросетевые технологии в веб-приложениях	7915
1866.	Ма мырова Ф. Н.	Инновационные технологии в реализации когнитивно-лингвокультурологического подхода к обучению иностранным языкам в вузе	7919
1867.	Нәрібек Б. С.	Мектептегі ағылшын тілін оқыту үдерісіне мобильді құрылғыларды кіріктіру	7924

ПОДСЕКЦИЯ 13.2 КОНСОЛИДАЦИЯ ЧЕЛОВЕЧЕСКИХ РЕСУРСОВ В ГЛОБАЛИЗАЦИИ ОБРАЗОВАНИЯ

1868.	Amirbekov M. M., Makhambetova Zh. T.	The problem of bullying among adolescents in the republic of kazakhstan	7926
1869.	Bektaу N.S.	Review on the effectiveness of digital teaching tools in the school education process	7929
1870.	Kaliyeva A. A., Ryskulbek A. Kh.	Enhancing students' motivation and engagement through inquiry-based learning	7931
1871.	Tazhibay A. M.	Influence of professional guidance for the effective career choice	7937
1872.	Аубакирова С. Т.	Тілдік білім – құндылық бағдар қалыптастырудың маңызды құралы	7942
1873.	Амангелди Д.	Балалардың даму қабілеттіліктеріне деген кеңістікті қалыптастырудағы	7947

		шахмат ойынының маңызы	
1874.	Әшір А. С.	Аз қамтылған отбасындағы балаларды мектеп ортасына әлеуметтендіру	7950
1875.	Әшір А. Т.	Ерекше білім беру қажеттіліктері бар бастауыш сынып оқушыларын психологиялық қолдау	7953
1876.	Байтуған Г.	Мектеп жасына дейінгі балалардың сөйлеу тілін дамытуда цифрлық технологияларды пайдалану	7956
1877.	Гайсин А. И.	Сущность понятия «эмоциональное неблагополучие студентов»	7959
1878.	Горбунова К. В.	О психологической природе ценностных представлений как регуляторов поведения личности	7962
1879.	Дарбаева Г. Қ.	Цифрлық дәуірде педагог-психологтардағы кәсіби Стресс мәселелері	7966
1880.	Даулетқызы А.	Режиссерлік ойын арқылы баланың байланыстырып сөйлеуін дамыту	7969
1881.	Джаппарова Л.А.	Университет жағдайында шетел студенттерін әлеуметтік-педагогикалық қолдауды ұйымдастыру	7973
1882.	Дихан А. Б.	Жаңа форматтағы педагогиканың даму үрдісі мен мәселелері	7976
1883.	Ерқасым Н. Т.	Аз қамтылған отбасы балаларын әлеуметтік бейімдеудің педагогикалық шарттары	7980
1884.	Ермекова С. А.	Метанавык целеполагания: возможности развития через систему профессиональной ориентации	7984
1885.	Жапекова М. Н.	Жасөспірім оқушылардың әлеуметтік ортадағы қарым-қатынасына эмоционалды интеллекттің ықпалы	7988
1886.	Жумабай Ә. К.	Жеткіншектердің бос уақытын ұйымдастыру мәселелері	7993
1887.	Жумабекова Ф.	Синдром самозванца среди зуммеров: влияние цифровых технологий и социально-культурных факторов	7998
1888.	Задаев О. Т.	Болашақ әлеуметтік педагогтердің басқарушылық құзыреттілігін қалыптастыру: теориялық және	8001

		практикалық аспектілер	
1889.	Исмаил Н.	Балалар үйіндегі жеткіншектерді еңбекке баулуды әлеуметтік-педагогикалық қолдаудың жүйесі	8003
1890.	Кабдуалиева А. Ж.	Корпоративная культура как инструмент повышения эффективности деятельности образовательной организации	8006
1891.	Кошенова М. М.	Ата-ана мен бала арасындағы қарым-қатынастың заманауи көрінісі	8011
1892.	Кудайбергенова А. Т.	Жасөспірімдердің оқу мотивациясын қалыптастыру мүмкіндіктері	8015
1893.	Кулдашева Н.У.	Студенттердің психологиялық денсаулығын зерттеу ерекшеліктері	8017
1894.	Кулдашева Н.У. Ырымбаева Н. А.	Болашақ педагогтардың цифрлық мәдениетін дамыту жолдары	8020
1895.	Кульмагамбетова Г. С.	Процесс ознакомления с предметным миром как инструмент развития словарного запаса у детей младшего дошкольного возраста	8023
1896.	Куршева А. В.	К проблеме влияния родительского стиля воспитания на развитие самооценки у детей	8028
1897.	Кусаинова Т. К.	Библиотерапия арқылы жеткіншектердің құндылық қатынастарын қалыптастырудың психологиялық-педагогикалық негіздері	8032
1898.	Қабдулуахит М. Б.	Мектеп жасына дейінгі балалардың сөйлеу дағдарымын бағалау	8035
1899.	Лукашкина А. Т.	О некоторых психологических проблемах детской одаренности	8039
1900.	Моминова Г. М.	Творческий потенциал школьников как фактор успешной академической социализации	8043
1901.	Мұратқызы А., Байтана Ә. Е.	Театр педагогикасы тарихының оқушылардың бос уақытын ұйымдастыруда қолданылуы	8046
1902.	Мұратова Д. Т.	Арт-терапия әдістерімен жасөспірімдердің өзіндік қарым-	8051

		қатынасын оңтайландыру	
1903.	Нуриева Д. Р.	Цифровая трансформация педагогики: роль информационных технологий в повышении квалификации преподавателей	8055
1904.	Сабыржан А. Б.	Эмиль реджио педагогикасы негізінде балалардың байланыстырып сөйлеуін қалыптастырудың мүмкіндіктері (ересек топ)	8059
1905.	Сарқыт Е. М.	Ж.Аймауытовтың қазақ тілін оқыту әдістемесі: жаңартылған білім беру мазмұны және әлемдік әдістемелік ұстанымдармен сабақтастық	8062
1906.	Соколова К. И.	Исследование трудностей обучения студентов с СДВГ	8065
1907.	Спандияр П. Ж.	Инновациялық мектептер жағдайында жеткіншектердің мамандық таңдау мотивациясын қалыптастыру	8069
1908.	Сұлтанова А. Н.	Жобалық оқыту әдісі оқушылардың мотивациясын арттыру құралы ретінде	8072
1909.	Тайгарина А. Э.	Психикалық дамуы тежелуі бар бастауыш сынып оқушыларының инклюзивті ортаға бейімделу ерекшеліктері	8076
1910.	Тұрлыбаева Ж. С.	Шетелдік оқушыларды қазақстанның білім беру жағдайына бейімдеудің ерекшеліктері	8079
1911.	Туранова А. А.	Бейімдік дене шынықтыру арқылы аутизм синдромы бар балаларды әлеуметтік ортаға бейімдеу	8082
1912.	Хайруллина Д. Е.	Мектептегі кәсіби бағдар беру жұмысы негізінде жасөспірімдердің саналы кәсіп таңдауын жетілдіру	8085
1913.	Чикова И. В.	О некоторых аспектах развития субъектности студента вуза: реалии и перспективы	8094
1914.	Шарапатова Р. Ж.	Бесінші сынып оқушыларын негізгі мектепке бейімдеу	8097

**ПОДСЕКЦИЯ 13.3 АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ, ТЕНДЕНЦИИ И ПЕРСПЕКТИВЫ
РАЗВИТИЯ ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ И СПОРТА**

1915.	Аблаева Н. М., Волчихин А.А.	Проблемы физического развития в современном мире у подростков.	8101
1916.	Актаева А.Г., Мысан В.В.	Использование современных технологий (виртуальная реальность (vr) и цифровые тренажеры) в обучении и подготовке спортсменов и учащихся в возрасте 16-21 года.	8104
1917.	Алдабергенова Ж.Б.	Күш төзімділікті дамыту маңызы.	8106
1918.	Амантаева А.Б.	Биологические ритмы стрелков: влияние режима дня на точность.	8107
1919.	Асылханова Л.Д.	Құзыреттілік тәсілін қолдану арқылы 8 сынып оқушыларының ағылшын тіліндегі биология бойынша білім сапасын арттыру.	8112
1920.	Әшірбай Б.Қ.	Қазақстан республикасындағы есірткілікті үгіттеу: журналистикалық зерттеу.	8115
1921.	Әшірбай Б.Қ.	Қазақстандағы есірткіге тәуелділіктің қазіргі бейнесі және жастардың пікірі.	8118
1922.	Бусурман Д. Қ.	Оптимизация тренировочного процесса в беге на средние и длинные дистанции для школьников.	8124
1923.	Бейсекеева А.	Особенности подготовки дзюдоистов к соревнованиям различного уровня.....	8127
1924.	Бактыбай Н.К.	Жас боксшылардың дене қасиеттерін жетілдіру әдістері.	8128
1925.	Бақытжан Н.	Қазақтың ұлттық ойындары арқылы ойлау қабілеттері дамыту.	8133
1926.	Бойцова З.	Влияние психологической подготовки на результаты спортсменов в стендовой стрельбе.	8136
1927.	Болатов Б.Б.	Бокспен айналысатын 10-12жастағы балалардың физикалық қасиеттерін дамыту әдістемесі.	8138
1928.	Гончарук А.А.	Современные тенденции предмета физическая культура в общеобразовательной школе.	8140
1929.	Гуралевич Н.	Роль капитана в организации командной игры в волейболе.	8142
1930.	Даулет Д. Қ.	Психологическая подготовка дзюдоистов на соревнованиях.	8144
1931.	Дәуренбек А.	Дене шынықтырудың адамның ақыл-ой қызметіне әсері.	8146

1932.	Достов И. Б.	Бес асық қазақ халқының ойыны және оның қазіргі қоғамдағы маңызы туралы.	8150
1933.	Дауменов А.Б., Хамзин С.О.	История развития бокса как спортивной дисциплины.	8153
1934.	Елшибек Б.Ч., Ем Н.С.	Влияние занятий физической культурой на развитие когнитивных функций у детей младшего школьного возраста (7-10 лет).	8155
1935.	Ержанқызы А.	Волейбол арқылы 11-12 жас аралығындағы жасөспірімдердің физикалық қасиеттері мен дене дамуын арттыру.	8158
1936.	Есіркеп Қ. Ж.	Бастауыш сыныпта ойыны арқылы балалардың логикалық ойлауын дамыту.	8160
1937.	Еспембетова Г.	Дене шынықтыру құралдарын қолданудың педагогикалық технологиялары көмегімен жас еркін күрескерлердің дене қасиеттерін дамыту.	8164
1938.	Жемпеисова Ә.	Дене тәрбиесі барысында үйрету және дамыту негіздері.	8165
1939.	Жолдубаев А.А., Кожегалденов А.Г.	Роль бокса в физическом развитии подростков: влияние на здоровье, мотивацию и социальную адаптацию.	8169
1940.	Жулсаитова Г.Е.	Жаһандану жағдайында қазақтың ұлттық сәндік қолданбалы өнерінің рөлі.	8171
1941.	Закутняя С. Н.	Этические аспекты организации и проведения сурдлимпийских игр: взгляд тренеров и спортсменов.	8174
1942.	Иванова Д.	Влияние волейбола на физическое и психологическое развитие подростков.	8180
1943.	Изтаев Н.А.	Кибер алаяқтыққа қарсы тұрудағы құқықтық зерттеу: заманауи тенденциялар және әлемдік тәжірибелер.	8183
1944.	Иргетаева Т.М.	Жасөспірімдер волейболы: болашақ чемпиондарды тәрбиелеуді жетілдіру.	8187
1945.	Ильясов Ә. Е.	Жоо - дағы дене шынықтырудағы денсаулық сақтау технологиясы.	8190
1946.	Косенкова М.И.	Изменения в организме юношей и девушек в возрасте 18-23 года под влиянием силовых тренировок с отягощением.	8192
1947.	Какен А.Д.	14-15 жас аралығындағы баскетболшылардың жылдамдық-	8195

		күш қабілеттерін дамыту әдістемесі.	
1948.	Какимжан Н.	Дене тәрбиесінің жаңа технология арқылы баланы оқыта отырып, өз бетінше шешім қабылдауға дағдыландыру.	8197
1949.	Күнтуған Ж.М.	Қазақстандағы ауа ластануы мен басқа да экологиялық аспектілеріне қатысты жаңа мемлекеттік құжаттарын талдау.	8201
1950.	Құрманова Ж. Қ.	Гендерные особенности судейства в волейболе: сравнительный анализ эффективности мужчин и женщин в роли арбитров.	8204
1951.	Касымова М.А.	Влияние карате на показатели выносливости у спортсменов 15–17 лет.	8208
1952.	Косенкова М.И.	Изменения в организме юношей и девушек в возрасте 18-23 года под влиянием силовых тренировок с отягощением.	8211
1953.	Лазарь Д. Д., Сериков Т.Р.	Формирование командной работы, через спортивные игры.	8214
1954.	Мамырхан Н.	Баскетбол секциясында шұғылданатын 12-13 жас жасөспірімдердің дене дайындығы мен функционалдық жағдайын дамыту әдістемесі.	8216
1955.	Мухтарова А.	Дене шынықтыру физиологиялық және биохимиялық негіздері.	8218
1956.	Mukhanova К.В.	The impact of sports on society.	8222
1957.	Нүсіпақын А.	Болашақ дене шынықтыру мұғалімінің әдістемелік белсенділігін арттыру жолдары.	8224
1958.	Нугманова Г. М.	Ұлттық ойындардың оқушыларға үйрете отырып, бала бойындағы негізгі қасиеттерінің дамыту ерекшелігі.	8227
1959.	Оразғалиев А., Маратов Ч.	Футбол и образование: совмещение спорта и учёбы.	8232
1960.	Нурмагамбетова К. К.	Спортивная акробатика и олимпийское движение: барьеры и перспективы включения.	8234
1961.	Петренко Д.	Особенности тренировочного процесса спортсменов по академической гребле.	8236
1962.	Подсухина Е.Е.	Особенности психологической подготовки связующего игрока в профессиональном волейболе.	8238
1963.	Рахимова Ж.	Реабилитация травм в волейболе.	8243
1964.	Ракишев Ж.С.	Көшбасшылық – жастардың жеке тұлғалық дамуының негізі.	8245

1965.	Рахимова Ж.	Профилактика и реабилитация в волейболе.	8247
1966.	Серікбай А.	Дене шынықтыру жаттығуларының оқушылардың ағзасына тигізетін әсері.	8250
1967.	Серікова З.Қ.	Джиу-джитсуда (файтинг) техникалық-тактикалық іс-қимылдардың оқу процесін құру ерекшеліктері.	8254
1968.	Серикбаев Б.Т.	Дене шынықтыру мен спортты дамытудың өзекті мәселелері, үрдістері мен перспективалары.	8257
1969.	Сирлибаев М.К.	Білім берудегі гендерлік көзқарас мәселелері бойынша дене шынықтыру мұғалімдерінің құзыреттілігін дамыту.	8259
1970.	Сұлтанов Б.Е.	Влияние сотрудничества с тренером на карьеру и достижение спортсмена.	8264
1971.	Сұңғатолла М.	Профилактика травм у юных баскетболистов: анализ наиболее частных повреждений и методы их предотвращения.	8266
1972.	Темірғали Т.А., Басшибаев А.А.	Травмы в греко-римской борьбе: причины и профилактика.	8269
1973.	Тасқын А.	Студент жастардың дене тәрбиесімен үнемі айналысулары салауатты өмір салтын қалыптастыру негізі.	8271
1974.	Темиргалиева С.Е.	Современные вызовы и перспективы развития системы образования и воспитания в республике казахстан.	8275
1975.	Тлемисова К.К.	Психология победителя: что отличает чемпионов в волейболе.	8278
1976.	Toleukhanova А.А.	Factors contributing to the termination of athletic careers among sports major students.	8282
1977.	Төрегелді А.	Дайындықтың бастапқы кезеңінде 9-10 жас каратэшілерге спорттық қозғалыстарды үйретудің техникасы мен әдістемесі.	8284
1978.	Тюлюбаев Д.	Психологическая подготовка спортсменов в тхэквондо: методы повышения устойчивости к стрессу на соревнованиях.	8286
1979.	Тюлюбаев Д., Кагенов А.	Физическое развитие детей 4–5 классов с использованием цифровых технологий в подвижных играх.	8288
1980.	Тюлюбаев Д.Б., Кагенов А.Р.	Психологическая подготовка спортсменов в тхэквондо: методы	8289

		повышения устойчивости к стрессу на соревнованиях.	
1981.	Тлеуберген А.Ж., Айтореева М.А.	Дене шынықтыру мен спорттың тұлға дамуына ықпалы.	8292
1982.	Умирова Д. Р.	Развитие двигательных навыков у детей младшего дошкольного возраста с помощью физкультурных праздников.	8294
1983.	Ушенина Е.С.	Оздоровительные физические упражнения при внутренних факторах риска у учащихся 9 классов.	8296
1984.	Ушенина Е.С.	Методы оценки психологического состояния спортсменов по пауэрлифтингу и их эффективность.	8302
1985.	Фарит Ж.	Әйелдердің еркін күресіндегі психологиялық қолдау мен қамтамасыз ету ерекшеліктері туралы.	8306
1986.	Хватюк Д.	Травмы в пауэрлифтинге: причина и профилактика№	8308
1987.	Шилибаев Н.А.	Орта мектеп жасындағы оқушылардың техникалық дайындағының әдістемелік ерекшеліктері.	8311
1988.	Шилибаев Н.А.	Спорттық ұйымдардағы қаржылық менеджмент.	8313

4. Edwin A.Locke, Gary P.Latham// Building a practically useful theory of goal setting and task motivation//September 2002, American Psychologist//№9, p. 705-717
5. Целеполагание в учебном процессе гуманитарного университета//коллективная монография/Авт коллектив: А.В. Абрамов, А.Е. Белькова, О.В. Баракова и др. – Нижневартовск: изд-во Нижневарт. Гуманит. Ун-та//2010 г. – 191 стр.
6. Снегирева Т. В., Близнецова О. И. Возрастной аспект формирования способности к целеполаганию в контексте компетентностного подхода // Вестник НВГУ. 2015. №2. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/vozrastnoy-aspekt-formirovaniya-sposobnosti-k-tselepolaganiyu-v-kontekste-kompetentnostnogo-podhoda> (дата обращения: 20.03.2025).
7. The Future of Jobs Report 2025 // Published: 7 January 2025 // (дата обращения: 20.03.2025).
8. Доница И.А., Хачатурова К.Р. // Основные стратегии педагогического взаимодействия и воспитания детей подросткового возраста // Педагогический вестник. 2019. №9. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/osnovnye-strategii-pedagogicheskogo-vzaimodeystviya-i-vospitaniya-detey-podrostkovogo-vozrasta> (дата обращения: 30.03.2025).
9. Сергеев И. С. Образовательная профориентация — методологическая основа профориентационной работы с детьми и молодежью// Профессиональное образование и рынок труда. 2023. Т. 11, № 1. С. 24–44. <https://doi.org/10.52944/PORT.2023.52.1.002>, <https://doi.org/10.32014/2018.2518-1467.12>
10. <https://etalapker.kz/ru>.

ӘОЖ 159.922.7:316.6

ЖАСӨСПІРІМ ОҚУШЫЛАРДЫҢ ӘЛЕУМЕТТІК ОРТАДАҒЫ ҚАРЫМ-ҚАТЫНАСЫНА ЭМОЦИОНАЛДЫ ИНТЕЛЛЕКТТІҢ БЫҚПАЛЫ

Жапекова Медина Нұрқабылқызы

medinazhapekova@gmail.com

«Педагогика және психология» білім беру бағдарламасының 3-курс студенті,
Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Астана қ., Қазақстан
Ғылыми жетекшісі: п.ғ.д., профессор К.Т. Атемова.

Қазіргі қоғамда мұғалімдер тарапынан жасөспірім оқушылармен жұмыс істеу күрделі екенін жиі естиміз. Цифрлық технологиялардың қарыштап дамыған заманында жасөспірім оқушылардың эмоционалды байланыстың әлсіздігі, эмоциялардың дұрыс түсінілмеуі оның қоғамдық орындағы қарым-қатынасына едәуір әсер етеді. Жасөспірім оқушылар интеллектуалдық тұрғыдан, креативті ойлау, шығармашылық мүмкіндіктері қарқынды дамып, бірқатар артықшылыққа ие. Осы тұрғыдан келгенде жасөспірімдердің эмоционалды интеллектісіне қатысты бірқатар ғалымдардың еңбектері осы тақырыптың психологиялық өзекті болуына себеп болды.

Дэвид Уолтон түсіндірмесі бойынша эмоциялық интеллект (ЭИ) – адамның өзінің және басқалардың эмоцияларын тану, түсіну, қабылдау және реттеу қабілеті. Ол қарым-қатынаста, стрессті басқаруда, қарым-қатынас орнатуда және шешім қабылдауда маңызды рөл атқарады [1]. Эмоционалды интеллект терминін 1990 жылы психолог Джон Д. Майер және Питер Саловей ғылымға енгізген. Эмоционалды интеллектісі жоғары дамыған адам өзінің және өзгенің эмоциясын өте тез әрі жеңіл түсіне алады. Дэниел Гоулманның 1995 жылғы жарық көрген «Эмоционалды интеллект» кітабындағы зерттеу бойынша адамның табысты болуының 20 % адам интеллектісіне ал 80 % эмоционалды интеллектіге байланысты екенін көрсеткен [2]. Эмоционалды интеллекті зерттеуші ғалымдардың ішінде Пола Экман эмоциялардың төмендегідей классификациясын ұсынған.

1. Қуаныш
2. Қайғы

3. Қорқыныш
4. Жек көру
5. Таң қалу
6. Ашу
7. Менсінбеу [3].

Дэниел Гоулманның тұжырымы бойынша эмоционалды интеллект моделі 5 негізгі компоненттерден тұрады. Олар: Өзін-өзі тану- тұлғаның өзін толық түсінуі. Өз эмоциясын, өзінің күшті және әлсіз тұстарын, мүмкіндіктерін түсінуі. Өзін-өзі бақылау – өз эмоциясын басқара алу, керек кезде адекватты эмоция бере алу, эмоцияналды тұрақсыздық, стресс кезінде бірден қалыпқа келе алу мүмкіндігі. Эмпатия – өзге адамдардың эмоцияларын, қажеттіліктерін түсіну арқылы қамқорлық көрсету. Мотивация - алдыға қойған мақсатқа жетуге итермелейтін күш. Әлеуметтік қарым-қатынас орнату қабілеті [2].

Біз зерттеу тақырыбымызға сәйкес көптеген ғалымдар жасөспірім кезеңге, жасөспірім кезеңдегі оқушылардың психологиялық, физиологиялық ерекшеліктеріне берген сипаттамаларын жүйелеп көрсеттік. Н.С.Жұбаназараваның еңбегінде «**жасөспірім** – бұл өтпелі кезеңдегі адам, яғни балалық шақтан ересек өмірге өтіп жатқан тұлға» деп сипаттама береді [4]. Әдетте жасөспірімдік кезең 13 пен 19 жас аралығын қамтиды, бірақ нақты жас мөлшері әр адамның физиологиялық және психологиялық дамуына байланысты өзгереді [5]. Бұл кезеңде дене, эмоциялық және әлеуметтік даму қарқынды жүреді. Жасөспірімдер өздерінің жеке ерекшеліктерін, құндылықтарын анықтап, қоғамда өз орнын табуға тырысады. Сондай-ақ, бұл кезеңде адамдар өзін-өзі тану, тәуелсіздікке ұмтылу, өмірдің маңызды сұрақтарына жауап іздеу сияқты процестерден өтеді.

Ал, С. Холл жасөспірімдік кезеңді «Дауыл мен шабуыл» уақыты ретінде сипаттап, бұл кезеңді айтарлықтай эмоционалды стресс және тұрақсыздық уақыты деп есептеген. Ол жасөспірімдердің күйзелісі, көңіл-күй өзгерістері, шаттықтан жабырқаулыққа тез ауысу, өзіне деген сүйіспеншілік пен басқаларға сыпайылық арасында құбылушылықты атап өткен.

Жасөспірімдердегі эмоциялық интеллект үш негізгі құрамдас бөлікке бөлінеді: когнитивті, реттеуші және мінез-құлықтық компоненттер. Оларды бағалаудың маңызды көрсеткіштері эмоциялық күйлер мен олардың пайда болу себептерін түсіну, эмоциялардың қарқындылығын реттей алу қабілеті және қарым-қатынас барысында эмоцияларды конструктивті түрде жеткізу мүмкіндігі болып табылады. Бұл құрылым жасөспірімдердің эмоциялық интеллектін дамытуға бағытталған психологтардың негізгі міндеттерін анықтайды. Бірінші кезекте, адамның өзіндік және басқа адамдардың эмоцияларының көрініс ерекшеліктері мен олардың салдарларын түсінуге жағдай жасау қажет. Сонымен қатар, жасөспірімдерде эмоцияларды өздігінен реттеу дағдыларын қалыптастыру маңызды. Сондай-ақ, адамдармен қарым-қатынас барысында эмоцияларды сындарлы көрсетуге баулу қажет [5].

Жасөспірімдердің эмоционалды интеллектісінің (ЭИ) дамуы олардың әлеуметтік қарым-қатынасына айтарлықтай әсер етеді. Эмоционалды интеллект адамның өз эмоцияларын түсіну, оларды басқара білу және басқалардың эмоцияларын тану қабілетін білдіреді. Бұл қабілеттер жасөспірімдер үшін өте маңызды, себебі олар осы кезеңде өзін-өзі тануды, өзгелермен дұрыс қарым-қатынас орнатуды үйренеді. ЭИ-дің әлеуметтік қарым-қатынасқа ықпалы төмендегі сипаттамалар арқылы түсіндіруге болады

Эмпатия және түсіністік: Эмоционалды интеллекті жоғары жасөспірімдер өзгелердің сезімдерін жақсы түсінеді, бұл оларды достық қарым-қатынастарда сенімдірек етеді және өзара түсіністікті нығайтады.

Конфликтті басқару: Эмоционалды интеллекті дамыған жастар қиын жағдайларда сабырлы болып, мәселелерді шешуге бағытталған әрекеттерді жиі ұсынады. Бұл олардың дау-жанжалдан аулақ болуына көмектеседі.

Өзара сенімділік пен құрмет: ЭИ қарым-қатынаста адалдық пен құрметті арттырады, бұл достық пен отбасы қарым-қатынастарын нығайтуға ықпал етеді.

Лидерлік қабілеттер: Өз эмоцияларын басқару және басқаларды қолдау қабілеті жасөспірімдерді командада немесе топта көшбасшы болуға бейімдейді.

Әлеуметтік белсенділік: ЭИ дамыған жасөспірімдер өзін-өзі сенімдірек сезініп, қоғамдық істерге белсенді қатысады және жаңа таныстықтар құруда ашық болады[7].

Жасөспірім оқушылардың эмоционалды интеллектісін анықтау үшін С. Холл тесті алынды. Тест әр түрлі жас ерекшелігі бар 8 бен 10 сынып арасынан алынды. С.Холл тестіне 17 жасөспірім оқушы қатысты. Олар жеке көзқарастарына байланысты төмендегі 30 сұраққа жауап берді. Сұрақтар жасөспірім оқушылар өмірінің әртүрлі аспектілерін көрсететін мәлімделелер ұсынылды. Берілген жауап нұсқалары метрикалық тұрғыда жасалынды. Төмендегідей жауап нұсқалары ұсынылды.

-3 толығымен келіспеймін

-2 көбінесе келіспеймін

-1 ішінара келіспеймін

+1 ішінара келісемін

+2 көбінесе келісемін

+3 толығымен келісемін

Жасөспірім оқушылар өзіне ұнамды жауап нұсқаларын белгіледі, алынған жауаптар есептеліп сұрыпталып, диаграмма арқылы ұсынылды.

1. Мен үшін жағымды да, жағымсыз да эмоциялар өмірде қалай әрекет ету керектігі туралы білім көзі болып табылады.

2. Жағымсыз эмоциялар маған өмірімде нені өзгерту керектігін түсінуге көмектеседі.

3. Мен қысымға ұшырағанда сабырлымын.

4. Мен өз сезімдерімнің өзгерісін бақылай аламын.

5. Қажет кезде мен сабырлы және жинақы бола аламын, өмір талаптарына сай әрекет ете аламын.

6. Қажет кезде мен өзімде күлкі, қуаныш, ішкі көтеріңкі көңіл-күй мен әзіл сияқты жағымды эмоциялардың кең спектрін тудыра аламын.

7. Мен өзімді қалай сезінетініме мән беремін.

8. Бір нәрсе мені ренжіткеннен кейін, сезімдерімді оңай басқара аламын.

9. Мен басқа адамдардың мәселелерін тыңдай аламын.

10. Мен жағымсыз эмоцияларға көп көңіл бөлмеймін.

11. Мен басқа адамдардың эмоционалдық қажеттіліктеріне сезімталмын.

12. Мен басқаларға сабырлы күй сыйлай аламын.

13. Мен кедергіге қайта-қайта қарсы тұра аламын.

14. Мен өмірлік мәселелерге шығармашылық тұрғыдан қарауға тырысамын.

15. Мен басқа адамдардың көңіл-күйіне, ынтасына және қалауларына дұрыс жауап бере аламын.

16. Мен оңай сабырлы, дайын және жинақы күйге ене аламын.

17. Уақытым болғанда, мен өзімнің жағымсыз сезімдеріме назар аударып, мәселенің мәнін түсінуге тырысамын.

18. Кенеттен болған көңілсіздіктен кейін мен тез тыныштала аламын.

19. Менің шынайы сезімдерімді білуім жақсы күйімді сақтауға көмектеседі.

20. Мен адамдардың эмоцияларын, олар ашық көрсетпесе де, жақсы түсінемін.

21. Мен эмоцияларды бет-әлпет арқылы жақсы тани аламын.

22. Маңызды әрекет ету қажет болғанда, мен жағымсыз сезімдерді оңай ысырып тастай аламын.

23. Мен қарым-қатынаста басқалардың нені қажет ететінін білдіретін белгілерді жақсы сезіне аламын.

24. Адамдар мені басқа адамдардың сезімдерін жақсы түсінетін адам ретінде санайды.

25. Шынайы сезімдерін түсінетін адамдар өз өмірін жақсы басқара алады.

26. Мен басқа адамдардың көңіл-күйін жақсартып аламын.

27. Адамдар менімен қарым-қатынас мәселелері бойынша кеңесе алады.

28. Мен басқа адамдардың эмоцияларына жақсы бейімделемін.

29. Мен басқаларға олардың ынталарын жеке мақсаттарына жету үшін пайдалануға көмектесе аламын.

30. Мен қажет кезде қиындықтар туралы ойлауды оңай доғара аламын.

Бұл сұрақтар бойынша біз мектеп оқушыларынан сауалналар алу арқылы олардың эмоционалды интеллектінің әртүрлі аспектілерін анықтауды мақсат еткен болатынбыз.

Диаграмма-1.

Жасөспірім оқушылардың эмоционалды деңгей

С.Холл тесті жасөспірім оқушылардың жауаптарына байланысты олардың эмоционалды интеллектісі әртүрлі баллдық көрсеткішті көрсетті. Жасөспірім оқушылардың эмоционалды интеллектісін төмендегі жауаптары Ликерт шкаласы бойынша есептеп диаграмма арқылы ұсындық.

Белгіге сәйкес эмоционалды интеллект әр шкала бойынша бөлек есептелінсе:

14 және одан көп- жоғары

8-13- орташа

7 немесе одан аз - төмен

Эмоционалды интеллектің интегративті барлық шкалалардың қосындысы деңгейі бойынша келесі сандық көрсеткіштермен анықталды.

70 және одан жоғары – жоғары

40-69- орташа

39 немесе одан аз – төмен

Интегративті сандық көрсеткіш бойынша диаграммада көрсетілген баллдық көрсеткіш бойынша 3 жасөспірім оқушылардың эмоционалды интеллектісі орташа, 14 жасөспірімнің көрсеткіші төмен баллдық шкаланы көрсетті.

С.Холл бойынша жасөспірім оқушылардың эмоционалды интеллектісін анықтағаннан кейін зерттеу мақсатымызға сәйкес эмоционалды интеллектің қарым-қатынасқа әсерін анықтау үшін сауалнама алынды. Тестің мақсаты эмоционалды интеллект пен әлеуметтік қарым-қатынас арасындағы корреляцияны анықтау. Яғни жасөспірім оқушының эмоцияналды интеллектісінің төмен немесе жоғары болуы әлеуметтік ортада тиімді, оңай қарам-қатынас орнатуына қаншалықты деңгейде әсер етеді. Сауалнама 3 бөлім 15 сұрақты қамтыды. Жасөспірім әрбір тұжырымды оқып, өзіңе қаншалықты сәйкес келетінін бағалаңыз. Төмендегідей жауап нұсқалары болды.

5 – толық келісемін

4 – көбіне келісемін

3 – кейде келісемін, кейде келіспеймін

2 – көбіне келіспеймін

1 – мүлде келіспеймін

Сауалнама сұрақтары төмендегідей:

1-бөлім: Қарым-қатынасқа бейімділік
Мен жаңа адамдармен тез тіл табысамын.
Бейтаныс адамдармен сөйлесу маған оңай.
Қарым-қатынас барысында өзімді сенімді сезінемін.

Қоғамдық ортада болу мен үшін жайлы.
Мен таныстарыммен белсенді байланыста болуға тырысамын.

2-бөлім: Әлеуметтік қолдау және эмоционалдық жақындық
Мен өзімнің сезімдерімді жақын адамдарыммен бөлісуге дайынмын.

Қиындықтар туындағанда, мен достарымнан немесе туыстарымнан көмек сұрай аламын.

Маған сенетін адамдардың бар екенін сеземін.

Басқалардың эмоциясын түсініп, қолдау көрсетуге тырысамын.

Адамдармен жақын қарым-қатынаста болу мен үшін маңызды.

3-бөлім: Қақтығыстарды басқару және әлеуметтік қиындықтар

Қарым-қатынас барысында жанжалдарды болдырмауға тырысамын.

Даулы мәселелерді шешуде өз ойымды ашық айта аламын.

Басқалардың пікірін түсініп, ымыраға келуге дайынмын.

Қиын жағдайларда салқынқандылықты сақтай аламын.

Менің адамдармен қарым-қатынасымда жиі қиындықтар туындайды. (кері балл қойылады)

Жасөспірім өзіне ұнамды жауап нұсқаларын таңдап жауап берді, алынған жауаптарды баллдары бойынша қосып келесі шкала бойынша бағаладық.

80-100 ұпай – Жоғары әлеуметтік қарым-қатынас деңгейі

60-79 ұпай – Орташа деңгей (әлеуметтік дағдылар жақсы дамыған, бірақ кейбір аспектілерде қиындықтар бар)

40-59 ұпай – Төмен деңгей (қарым-қатынаста қиындықтар бар, әлеуметтік дағдыларды жетілдіру қажет)

39 ұпайдан төмен – Әлеуметтік бейімделу қиындықтары байқалады, қарым-қатынас дағдыларын дамыту қажет. Бұл зерттеулердің нәтижелерін 2-диаграммамен көрсеттік.

Диаграмма-2. Жасөспірім оқушылардың әлеуметтік қарым-қатынас деңгейі

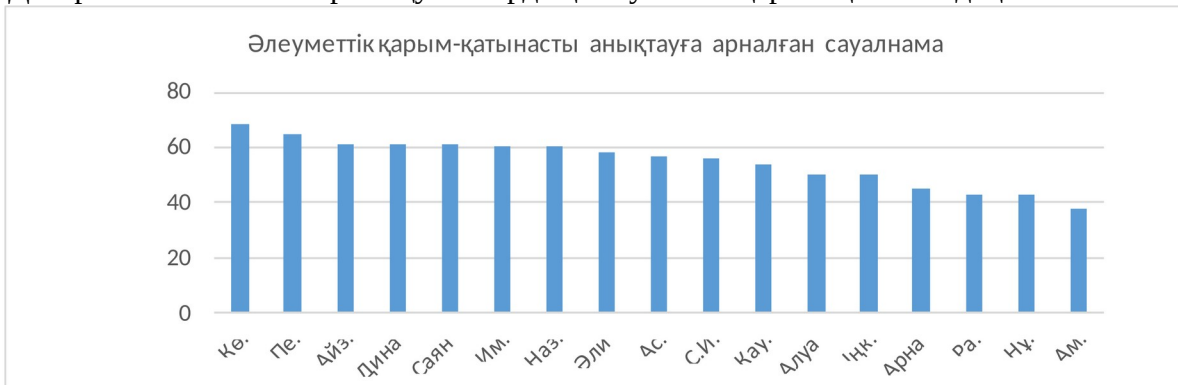

Диаграмма бойынша 7 оқушы әлеуметтік қарым-қатынастың орташа деңгейін көрсетсе, 9 оқушы төмен, 1 жасөспірім өте төмен деңгейді көрсетті.

Алынған сұрақтардың нәтижелеріне сәйкес салыстырмалы түрде эмоционалды интеллект тестінен төмен алған оқушылар әлеуметтік қарым-қатынас сауалнамасында төмен нәтиже көрсетті.

Қорытындылай келе, зерттеу нәтижесіне жасөспірімдердің эмоционалды интеллект жоғары немесе төмен болуы оның әлеуметтік қарым-қатынасына әсер ететінін айқындауға болады. Зерттеу нәтижесіне сәйкес төмендегідей **ұсыныстар** бере аламыз.

1. Эмоцияларды түсіну және тану дағдыларын қалыптастыру

- Жасөспірімдерге әртүрлі эмоцияларды ажырату мен түсіну үшін арнайы тренингтер ұйымдастыру.

- Эмоциялар күнделігін жүргізуді әдетке айналдыру: жасөспірімдер күнделікті өз эмоцияларын жазып, олардың себептерін талдауы керек.
- 2. Өзін-өзі реттеу дағдыларын дамыту
  - Стресті басқаруға көмектесетін тыныс алу, релаксация және медитация техникасын үйрету.
  - Ашуды басқару әдістерін үйрету (мысалы, эмоцияны білдірудің конструктивті жолдарын табу, негативті эмоцияларды шығармашылық немесе спорт арқылы шығару).
- 3. Эмпатияны дамыту
  - Басқа адамдардың эмоцияларын тануға және түсінуге бағытталған рөлдік ойындар ұйымдастыру.
  - Волонтерлік іс-шараларға қатысу арқылы жанашырлық пен эмпатия сезімін арттыру.
- 4. Әлеуметтік қарым-қатынас дағдыларын нығайту
  - Командалық жұмысқа бағытталған тренингтер өткізу.
  - Жанжалдарды бейбіт жолмен шешуге үйрету (медиация әдістері, келіссөз жүргізу дағдылары).
  - Қарым-қатынас кезінде позитивті тілдесудің маңыздылығын түсіндіру (мысалы, "Мен-хабарламалары" техникасын қолдану).
- 5. Эмоционалды интеллектіні дамытуда ата-аналар мен мұғалімдердің рөлін арттыру
  - Ата-аналарға балалардың эмоцияларын қабылдау және қолдау көрсету маңыздылығы туралы түсіндіру.
  - Мұғалімдерге эмоциялық интеллектті дамытуға бағытталған әдістемелік нұсқаулықтар ұсыну.
  - Білім беру жүйесінде эмоционалды интеллектіні дамытуға арналған пәндер немесе арнайы сабақтар енгізу.

Қолданылған әдебиеттер тізімі

1. Что говорят эмоции. Как контролировать себя и лучше понимать других / Дэвид Уолтон перевод с английского В. Лебеденко]. — Москва Эксмо, 2024. - 288 с.
2. Гоулман Д. Эмоциональный интеллект. Почему он может значить больше, чем IQ. — Москва: Манн, Иванов и Фербер, 2018. — 535 с.
3. Экман П. Э39 Психология эмоций. Я знаю, что ты чувствуешь. 2е изд. / Пер. с англ. — СПб.: Питер, 2010. — 334 е.: ил. — (Серия «Сам себе психолог»).
4. Жұбаназарова Н.С. Жас ерекшелік психологиясы. Алматы: Қазақ университеті, 2014.-249б 174-180 б.
5. Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ хабаршысы. Психология және социология сериясы. №4 (87). 2023 14-24 б.
6. Бухачева.Е.А Развитие эмоционального интеллекта педагога II Білімдегі жаңалықтар. 2014-1 с 73-79.
7. Наурзалина Д.Т. Психологические особенности эмоционального интеллектта II ҚазҰУ хабаршысы. Психология және социология сериясы. 2014 -4 с.22-30.

ӘОЖ 371

ЖЕТКІНШЕКТЕРДІҢ БОС УАҚЫТЫН ҰЙЫМДАСТЫРУ МӘСЕЛЕЛЕРІ

Жумабай Әлем Келдібекқызы

alemzhumabay@gmail.com

Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия Ұлттық университетінің магистранты, Астана, Қазақстан.

Ғылыми жетекшісі – п.ғ.к., қауымдастырылған профессор, Н.П. Албытова